

Koncept večera je predvidel problemsko soočenje z vprašanji oživljanja nesnovne dediščine.

Foto: Franci Klobčar, Ljubljana, 12. 12. 2007

Vključenost pevcev je opozorila na prepletenost dveh podob dediščine, pletenja slamnatih kit in petja, in na prepletanje njunega oživljanja.

Foto: Franci Klobčar, Ljubljana, 12. 12. 2007

ODRSKO SOOČANJE Z DEDIŠČINO – DEL RAZISKOVALNEGA DELA ALI NASTOP ZA JAVNOST? Razmislek ob prireditvi Živeti z dediščino: Delo in pesem kot dediščina

V Atriju Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU na Novem trgu 2 v Ljubljani sta Slovensko etnološko društvo in Glasbenonarodopisni inštitut ZRC SAZU 12. decembra 2007 pripravila etnološki večer iz tematskega sklopa Živeti z dediščino. Koncept srečanja je predvidel problemsko soočenje z eno od oblik oživljanja kulturne dediščine, oživljanjem pletenja slamnatih kit. Večer, ubran na temo Delo in pesem kot dediščina, je potekal ob pogovoru s članicami Skupine za ohranjanje naravne in kulturne dediščine KUD Fran Maselj Podlimbarski Krašnja. S tem je bil v samem tematskem sklopu poudarjen pomen nesnovne dediščine, ki šele v zadnjih letih – tudi s pomočjo Unescove deklaracije (Convention 2003) – dobiva svoje mesto v zavedanju javnosti.

Prav pri nesovni dediščini se tako na ravni znanosti kot strokovnih odločanj pojavlja vrsta vprašanj (Muršič 2005a; Serec-Hodžar 2005), medtem ko pri nosilcih sama refleksija tega pojava velikokrat ostaja neizražena. Izbor skupine iz Krašnje se je prav zato zdel za takšno predstavitev zelo primeren: skupina, ki se je poimenovala kot Skupina za ohranjanje naravne in kulturne dediščine KUD Fran Maselj Podlimbarski Krašnja, je namreč pobudo za svoje delovanje našla v potrebah svojega lastnega okolja. Njihova lastna refleksija te vloge je bila zato zanimiv izziv za razgovor. Hkrati je bil izziv sam koncept: z njim sem želela opozoriti na prepletenost oživljanja dveh podob dediščine, pletenja slamnatih kit in pesmi, in kot dediščino poudariti delo in delovne veščine. Zasnova večera je ob tem opozarjala na pomen konteksta – v konkretnem primeru dela – za razumevanje ljudske pesmi

same. Tako s pogovorom kot samo predstavitevjo enega in drugega sem želela poudariti različnost problemov in opozoriti na razhajanja pričakovanj in nenazadnje tudi na različnost odzivov pri tistih, ki jim je takšno oživljanje namenjeno.

Ne glede na koncept je bilo srečanje v svoji realizaciji vendarle odrsko dogajanje in soočanje s problematiko nastop za javnost. Čeprav sem v uvodu skušala pojasniti, da navidezno ustvarjanje vtisa prijetnega zimskega večera ob pletenju slamnatih kit ni namenjeno nostalgичnemu obujanju spominov, temveč bomo s spomini skušali osvetliti sodobni pojav, ki smo ga spremljali na odru, je bilo zavest o problemski distanci težko ohranjati tako pri nastopajočih kot tistih, ki so dogajanje spremljali. Tega ni spremenila niti projekcija fotografij, ki je z ilustracijo te revitalizacije in različnih aktivnosti skupine spremljala odrsko dogajanje.

Za samo razumevanje oživljanja neke dejavnosti in vseh njenih razsežnosti je vsekakor pomembno poznavanje ozadja: razgovor je lahko postal razumljiv le ob navezavi na predstavitvev okoliščin, ki so v Krašnji – v naselju ob nekdanji Dunajski cesti, zaznamovanem s prevozništvom – sprožile pletenje slamnatih kit. Prav zato sem s kratkim uvodom skušala orisati genezo slamnkarstva kot posebnega fenomena domžalskega območja, vzroke za to dejavnost, čas njenega največjega vzpona, vplive na kmetijstvo in vzroke za njeno zamiranje. Ovrednoten je bil tudi pomen slamnkarstva skozi čas: pletenje slamnatih kit je namreč v Črnem grabnu, kamor spada Krašnja, dajalo zelo majhen zaslužek, vendar je bil zaradi upada dohodkov, ki jih je ljudem nudilo prevoznništvo, pred-

* Dr. Marija Klobčar, univ. dipl. etnol. in prof. slov. jezika s književnostjo, višja znanstvena sodelavka, Glasbenonarodopisni inštitut pri ZRC SAZU, 1000 Ljubljana, Novi trg 2. E-naslov: marija.klobcar@zrc-sazu.si

vsem za gostače, tudi ta zaslužek pomemben. Slamnikarstvo je Krašnji – tako kot drugim krajem domžalskega območja – hkrati pomenilo stik s svetom, in sicer sezonsko delo v raznih evropskih mestih in Ameriki.

V ta razumevanjski okvir je bila vključena živa predstavitev s pogovorom, naravnana pa je bila s stališča tistih, ki so bili v sam proces dela kot mladi neposredno vključeni: tako so posamezne informatorka na podlagi svojih lastnih izkušenj pripovedovale o življenju in pletenju slamnatih kit kot načinu za izboljšanje minimalne življenjske ravni, hkrati pa tudi o tem, zakaj in kako so se takšnemu nadaljevanju izročila upirale. Poudarjen je bil pomen druženja, ki ga je nudilo pletenje slamnatih kit za ohranjanje pesemskega in glasbenega izročila. Ob zamiranju te dejavnosti so bile razčlenjene oblike njene transformacije in transformacije skupnosti. Oživljanje slamnikarstva v osemdesetih letih, ki so ga informatorka spontano vpletale v pogovor, je bilo tako prikazano kot logično vračanje v družabnost njihove mladosti.

Čeprav je pogovor potekal pred očmi obiskovalcev, je samo dogajanje vendarle hkrati pomenilo tudi prenos terenske izkušnje na oder: predhodno sem namreč skupino obiskala v Krašnji in se s problematiko soočila na samem terenu. Pogovor z informatorkami je bil pripravljen v obliki polstrukturiranega intervjuja, tako same informatorka kot pevci pa so ob tem pletli kite. Svoje mesto na tem večeru so namreč sami zase lahko osmislili le z uprizoritvijo dela.

Razgovor je skušal implicitno nakazati naravnost večera: opozarjanje na fenomen dediščine kot samozavedajoče se tradicije (Muršič 2005b: 31) tudi s problemsko naravnanim odskim dogajanjem lahko razširja obzorja etnomuzikološkega pogleda. Folkloristika mora ločevati med izvornim izročilom in pojavi, ki z novo socialno funkcijo izvorne elemente prikazujejo kot dediščino, torej med izročilom in revitalizacijo. Hkrati vključenost oživljene pesmi v oživljanje preteklega vsakdanjika pomaga bolje razumeti okoliščine, ki jih etnomuzikologija včasih idealizira.

Na podlagi teh spoznanj je bila revitalizacija pričujoče dejavnosti, značilna za osemdeseta leta, ustrezno vpeta v socialni kontekst. Z oživljanjem pletenja slamnatih kit, s katerim so

tedaj pričeli v šoli, nadaljevali v okviru raznih prireditev in ustanovili društvo, ki jih tudi formalno združuje, so domačini izrazili potrebo po prepoznavnosti in druženju. Pesem, kot so jo vnovič skušali odkriti kot pevci ljudskih pesmi, je samo ena od podob teh iskanj, v odkrivanju te podobe pa se pevci soočajo s problemi, s kakršnimi se sicer srečujejo institucionalizirane pevske skupine (prim. Šivic 2007). Za razloček od pogovora o delu je predstavitev petja na odru pri nekaterih obiskovalcih podlegla drugačnim merilom: samo petje je bilo namreč bolj kot pripovedi informatork razumljeno – in neho-te tudi ocenjevano – kot odrski nastop, zato naj bi izražanje problemov, ki jih oživljanje petja prinaša, ne sodilo na oder. Ali torej kaže nadaljevati s takšnimi soočaji? Eksplicitno in implicitno poudarjanje problemov je lahko razumljeno kot strokovna nedoslednost, pojasnjena s tem, da je stroka namenjena temu, da probleme reši prej, preden se pojavijo na odru, in omogoči čisto predstavo naše preteklosti. Ali so tudi takšna javna razmišljanja revitalizacija ali razmislek o njej? Ali pa so le uprizarjanje resničnih razmišljanj in razgovorov, ki so se predhodno že zgodili, resnično iskanje stroke, ki poteka pred odrom in za njim, pa ga prepozna kot preverjanje današnjega časa v podobah včerajšnjega dne.

Literatura

Convention 2003: <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001325/132540e.pdf>, 18. 3. 2008.

MURŠIČ, Rajko: Uvod. H kritiki ideologije dediščinstva ter slepega enačenja znanosti in stroke. V: Jože Hudales in Nataša Visočnik (ur.), *Dediščina v očeh znanosti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, 2005a (Županičeva knjižnica; 12), 7–10.

MURŠIČ, Rajko: Kvadratura kroga. Dediščine: toposi ideologij na sečišču starega in novega ter tujega in domačega. V: Jože Hudales in Nataša Visočnik (ur.), *Dediščina v očeh znanosti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, 2005b (Županičeva knjižnica; 12), 25–38.

SEREC-HODŽAR, Anja: Prezentacija kulturne dediščine na javnih prireditvah na lokalni ravni. V: Jože Hudales in Nataša Visočnik (ur.), *Dediščina v rokah stroke*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, 2005 (Županičeva knjižnica; 14), 69–74.

ŠIVIC, Urša: Vpliv institucionalnih meril na spreminjanje ljudskega petja. *Traditiones* 36(2), 2007, 27–41.